

Nationalregnskab begreber

Grundlag og afgrænsning

Nationalregnskabet stræber efter at give et helhedsbillede af den samfundsøkonomiske aktivitet. Det viser, hvordan indkomst skabes gennem en produktionsproces, og hvordan den dernæst fordeles og omfordeles for til sidst at give anledning til efterspørgsel efter varer og tjenester til forbrug og investering. Da næsten alle aktiviteter har et økonomisk element, må en belysning af samfundsøkonomien nødvendigvis afgrænse de aktiviteter, der skal belyses.

De varer og tjenester, der indgår i nationalregnskabet, afgrænses først og fremmest ved, at de skal være produceret med *markeds-mæssigt* salg for øje, dvs. et salg, hvor hensigten normalt er at opnå en fortjeneste. Princippet er begrundet med, at varer og tjenester på et marked omsættes til markedspriser, der kan opfattes som en objektiv værdiansættelse.

På enkelte områder fraviges princippet om, at kun markeds-mæssig økonomisk aktivitet, der kan observeres, skal medtages. F.eks. indgår værdien af varer produceret i husholdningerne til eget brug, eksempelvis landmænds forbrug af egne produkter. Derimod indgår værdien af tjenesteydelser produceret i hjemmene til eget brug (eksempelvis madlavning og rengøring i hjemmet) ikke i nationalregnskabet bortset fra værdien af en ejerbolig, man bor i. Man fastsætter værdier for de ydelser, som inddrages ud fra markedspriser for samme vare eller tjenestetype eller et nærliggende alternativ.

Nationalregnskabet indeholder desuden en række *andre ikke-markeds-mæssige aktiviteter*. Først og fremmest produktionen af offentlige tjenesteydelser. Værdien opgøres som omkostningerne ved at producere tjenesteydelserne.

Foreløbige versioner af nationalregnskabet udarbejdet i år markeres med *. Disse tal revideres mere primærstatistik. I denne udgave indgår nationalregnskabs april-version 2008.

Geografisk dækker nationalregnskabet selve Danmark, da Færøerne og Grønland behandles som udland.

Nationalregnskabet udarbejdes i overensstemmelse med definitionerne i EU's *Det europæiske nationalregnskabssystem*, 1995 (ENS-95), der er en videreudvikling af FN's *A System of National Accounts 1993* (SNA93). Erhvervsgrupperingen følger Danmarks Statistiks "Dansk Branchekode 2003" (DB03), der er baseret på EU's branchenomenklatur, NACE Rev.1.

De følgende afsnit rummer en nærmere beskrivelse af nationalregnskabs formelle opbygning samt en række analysemuligheder. Afsnittet *Oversigt* er en summarisk gennemgang af de dele af nationalregnskabet, der i praksis bruges mest.

Værdibegreber

Værdien af den ovenfor nævnte markeds-mæssige og ikke-markeds-mæssige aktivitet er produktionsværdien. Produktionsværdien fratrukket forbrug i produktionen er værditilvæksten. Den kan værdiansættes ved hjælp af tre prisbegreber:

Markedspriser er de priser, som produktionsværdiens varer og tjenester rent faktisk bliver solgt til, altså inklusive indirekte skatter og fratrukket subsidier.

Basispriser får man ved at trække produkt-skatter, fx moms og punktafgifter, fra markedsprisen og tillægge produktsubsidier. Dette prisbegreb bruges ved opgørelsen af de enkelte erhvervs produktionsværdi og værditilvækst.

Faktorpriser er basispriser fratrukket andre produktionsskatter, fx vægtafgifter og ejendomsskatter, samt tillagt andre produktions-subsidier.

De økonomiske transaktioner, der omfatter regulære vare- og tjenestestrømme, opgøres både i *årets priser* (= *løbende priser*) og *faste priser* (pt. 2000-priser). Værdier i faste priser bruges til at belyse den mængdemæssige udvikling.

Brutto- og nettobegreber

Betegnelsen netto bruges i to betydninger i nationalregnskabet. En nettostørrelse er enten forskellen mellem to bruttostørrelser, fx bruttoindtægter og bruttoudgifter, altså nettoindtægter, eller en bruttostørrelse fratrukket forbrug af fast realkapital.

Oversigt

Forsyningsbalancen giver et summarisk billede af de vigtigste økonomiske størrelser, der kan udledes fra nationalregnskabs system af *Hovedkonti* (jf. nedenfor). Forsyningsbalancen viser værdien af de varer og tjenester, som går til *endelig anvendelse* samt deres fordeling på efterspørgselskomponenter. Dvs. dels den indenlandske endelige anvendelse, som består af privat og offentlig forbrugsudgift og investeringer, dels eksport af varer og tjenester til udlandet. Anvendelsen af varer og tjenester er kun mulig, fordi der har været en tilsvarende *tilgang*, som enten kan stamme fra den værditilvækst, der skabes indenlandsk (*bruttonationalproduktet, BNP*) eller via tilgang fra udlandet (import).

I tabelafsnittet er udviklingen vist i 2000-priser for at belyse den mængdemæssige, dvs. den reale, vækst i de enkelte størrelser. Den reale vækst er endvidere angivet med stigningsprocenter.

Særlig interessant er den reale vækst i BNP, fordi den i daglig tale forbindes med begrebet *økonomisk vækst*. Et mere velegnet mål for de enkelte erhvervs vækst er dog væksten i *bruttoværditilvæksten i basispriser* (herefter blot benævnt bruttoværditilvæksten), dvs. væksten i bruttonationalproduktet ekskl. produktskatter, netto, fordi den viser den økonomiske vækst uafhængig af produktskatter og -subsidier.

Udviklingen i forsyningsbalancens hovedtal er også illustreret grafisk ved hjælp af indekstal med referenceår 2000 lig 100.

Et lands velstandsudvikling bestemmes i høj grad af udviklingen i *produktiviteten*, dvs. den reale værditilvækst pr. enhed af indsat produktionsfaktor. Det mest enkle mål for produktiviteten er arbejdskraftproduktiviteten, målt ved den reale værditilvækst (*bruttoværditilvæksten* i 2000-priser) pr. arbejdstime. Resultatet af regnestykket for et enkelt år er uinteressant, da det

afhænger af det referenceår, der bruges ved fastprisberegningen. Derimod er udviklingen i produktivetsmålet interessant, og derfor er væksten i produktiviteten angivet ved den årlige procentvise stigning.

Væksten i produktiviteten er kun anført for en række udvalgte erhvervsgrupper og ikke for økonomien under et. Det skyldes, at bruttoværditilvæksten i faste priser for den offentlige sektor beregnes fra omkostningssiden og dermed hovedsagelig består af lønomkostninger. Udviklingen er derfor bare et andet udtryk for beskæftigelsesudviklingen, som i forhold til udviklingen i antal ansatte ikke siger noget om produktivetsudviklingen i den offentlige sektor.

En række af nationalregnskabs størrelser værdiansættes både i årets priser og faste priser. Forholdet mellem de to giver de såkaldte *implicitte prisindeks*.

Beregningen af implicitte prisindeks sker for at få et mål for prisudviklingen for en gruppe af varer og tjenester. Fx beregnes det implicitte prisindeks for de varer og tjenester, der indgår i det private forbrug. Ændringer i dette prisindeks er et bredt dækkende udtryk for *inflationen*.

Prisudviklingen for de varer og tjenester, der er resultatet af den samlede samfundsøkonomiske aktivitet, illustreres ved den årlige procentvise stigning i det implicitte prisindeks for BNP (BNP deflatoren) eller Bruttoværditilvæksten.

Den *funktionelle indkomstfordeling* viser fordelingen af den samlede værditilvækst (i faktorerpriser, BFI) på produktionsfaktorer. *Lønkvoten* angiver den andel af BFI, der tilfalder lønmodtagerne som lønudbetaling (inkl. en række indirekte personaleomkostninger som arbejdsgiverbidrag mv.). Resten af BFI tilfalder de øvrige produktionsfaktorer til dækning af *forbrug af fast realkapital* og som nettooverskud af produktion og blandet indkomst

Udviklingen i den funktionelle indkomstfordeling for økonomien under et påvirkes både af forskydninger i fordelingen inden for de enkelte erhverv og forskydninger i erhvervenes indbyrdes betydning i forhold til den samlede bruttofaktorindkomst.

Forskydninger i erhvervenes indbyrdes betydning kan neutraliseres ved hjælp af en standardberegning. En sådan er lavet for lønkvoten. Den *standardberegnete lønkvote* viser for de enkelte år, hvor stor lønkvoten ville have været, hvis erhvervenes indbyrdes betydning havde været uændret, og kun lønkvoterne i de enkelte erhverv var ændret siden referenceåret for standardberegningen (her 2000). Hvis den standardberegnete lønkvote fx er højere end den faktiske lønkvote, er det udtryk for, at erhverv med forholdsvis lav lønkvote har fået en større relativ betydning, dvs. en større andel af den samlede bruttofaktorindkomst.

Hovedkonti

Nedenfor gennemgås kontosystemets logiske opbygning, og der ses for forståelsens skyld bort fra forskellen mellem brutto- og nettobegreber samt forskelle i værdibegreber.

Konto for varer og tjenester viser værdien af den samlede tilgang af varer og tjenester, dvs. produktionsværdi og import. Tilgangen modsvars pr. definition af den samlede anvendelse, som opdeles i hovedgrupperne forbrug i produktionen, forbrugsudgift, faste bruttoinvesteringer, lagerforøgelse samt eksport.

Produktionskontoen viser nationalproduktet dvs. den værditilvækst, som er skabt ved hjælp af indenlandske produktionsfaktorer. Nationalproduktet fås ved at trække forbrug i produktionen fra produktionsværdien.

Konto for indkomstdannelse viser, hvordan den værditilvækst, som skabes i Danmark, bruges til at betale produktionskatter, netto, aflønne ansatte eller tilfalder residente produktionsenheder i form af bruttooverskud af produktionen og blandet indkomst.

Til forskel fra Konto for indkomstdannelse betragtes i *konto for allokering af primær indkomst* de residente enheder i deres egenskab af modtagere i modsætning til producenter af indkomst. Således vises bruttooverskud af produktionen og blandet indkomst, der tilfalder danske produktionsenheder, den aflønning som danske lønmodtagere modtager (hvad enten den kommer fra ind- eller udland) og de produktionskatter, netto, som tilfalder det offentlige. Ikke alle opkrævede produktionskatter, netto, tilfalder det offentlige, da en del tilfalder EU-institutioner. Ved at tillægge formueindkomst fra udlandet, netto, som mest består af renter og udbytter, får man *bruttonationalindkomsten, BNI*.

I *konto for fordeling af sekundær indkomst* tillægges man indkomst- og formueskatter samt andre løbende overførsler (herunder ulands-hjælp) fra udlandet, netto. Resultatet er den disponible bruttonationalindkomst.

Konto for anvendelse af disponibel indkomst viser, hvordan den disponible nationalindkomst bliver brugt til forbrug og opsparing. Forskellen mellem forbrug og opsparing er forbrugstidspunktet, da den anvendelse, som sker i samme periode som indkomstkabelsen, er forbrug.

Kapitalkontoen viser, hvordan opsparingen bruges til investeringer, investeringstilskud til udlandet eller til fordrings erhvervelse, netto. Sidstnævnte er kontoens saldo, der ofte kaldes 'den finansielle opsparing'. Negativ fordrings erhvervelse, netto, er udtryk for, at den disponible nationalindkomst har været for lille til at dække periodens forbrug og investeringsaktivitet. Da enhver økonomisk transaktion altid er finansieret, indebærer en negativ fordrings erhvervelse, netto, udenlandsk finansiering, dvs. låntagning i udlandet.

Konto for udlandet afrunder nationalregnskabs kontosystem, da alle transaktioner på de øvrige konti, der er relateret til udlandet, modposteres på denne konto. Saldoen er identisk med saldoen på kapitalkontoen. Den svarer til saldoen på *betalingsbalancens løbende poster*, plus kapitaloverførsler fra udlandet, netto.

Institutionelle sektorer

Den detaljerede opdeling af økonomien i nationalregnskabet tjener til at vise den funktionelle og den institutionelle fordeling.

Den *funktionelle* opdeling giver en økonomisk teknisk beskrivelse af økonomien. Den viser, hvilke økonomiske enheder der producerer bestemte varer og tjenesteydelser og på hvilken måde. De økonomiske enheder, dvs. primært *arbejdsstederne*, er henført til *erhvervsgrupper*. En række hovedstørrelser fra den funktionelle opdeling gennemgås i afsnittet *Erhvervstabeller*.

Den *institutionelle* opdeling sigter på at belyse den økonomiske adfærd. Derfor er de beslutningsdygtige enheder, typisk *firmaer*, udgangspunktet for placeringen i *sektorer*.

I det danske nationalregnskab er økonomien delt op i 4 hovedsektorer: *selskabssektoren, sektoren for offentlig forvaltning og service, husholdningssektoren og udland*. Selskabssektoren er yderligere opdelt i undersektorer, men tabellerne viser kun hovedsektorerne.

For alle økonomiens indenlandske sektorer opstilles konti, som viser sektorens produktion og transaktioner med de øvrige indenlandske sektorer og udlandet, jf. principperne beskrevet i afsnittet om *Hovedkonti*. Dog udelades konto for varer og tjenester samt konto for udlandet. En institutionel opsplitning af økonomien medfører, at der på de enkelte konti optræder en række særlige begreber, som ikke findes på hovedkontiene for hele økonomien under ét. Det skyldes, at indbyrdes transaktioner mellem sektorerne ophæver hinanden ved den summation, der sker, når kontiene *konsolideres*. Det drejer sig primært om de omfordelende transaktioner på konti for indkomstfordeling.

Finansielle konti

De finansielle konti viser bl.a., hvordan økonomiens sektorer placerer eller finansierer den finansielle nettoopsparing gennem *finansielle instrumenter*. Hvis en sektor et år oplever en positiv fordrings erhvervelse, netto, har sektoren et placeringsbehov, som vil afspejle sig i eksempelvis køb af aktier og obligationer, større udlån/indskud eller nedbringelse af gæld. Disse transaktioner i finansielle instrumenter opgøres i den *finansielle (transaktions)konto*, som er den sidste i rækken af nationalregnskabskonti til belysning af transaktioner mellem forskellige *institutionelle enheder*. Fordrings erhvervelsen, netto binder på denne måde de finansielle konti sammen med det øvrige nationalregnskab.

Finansielle konti består af beholdnings- og strømkonti for økonomiens sektorer, hvor de enkelte sektorets aktiver/passiver og bevægelser i disse registreres fordelt på en række finansielle instrumenter. Den enkelte sektors *finansielle (transaktions)konto*, der viser køb og salg af finansielle instrumenter, beskriver en væsentlig del af overgangen fra *primostatuskonto* til *ultimostatuskonto*. Da de finansielle instrumenter værdiansættes til *markedspris*, udgør omvurderinger en betydelig del af overgangen fra primostatus til ultimostatus. De belyses i *omvurderingskontoen*. Resten af overgangen forklares i *konto for andre mæng-*

demæssige ændringer, som bl.a. viser tab på debitorer og flytninger af enheder mellem sektorer. I de viste tabeller er omvurderinger og andre mængdemæssige ændringer samlet i *konto for andre ændringer i status*. De finansielle konti, der beregnes både konsolideret og ukonsolideret, opgøres i markedsværdier.

De enkelte finansielle konti er på såvel aktiv- som passivside opstillet med udgangspunkt i en række *finansielle instrumenter*. Det ligger i disses natur, at hvis instrumentet optræder som aktiv for én enhed, vil det samtidig være passiv for en anden enhed. Ser man eksempelvis på husholdningernes indlån i bankerne, optræder indlånet på husholdningernes aktivside og modsvars på bankernes passivside. For hver enkelt konto og instrument betyder dette sektor/modsektor-forhold, at summen af alle sektorer (inklusive udlandet) aktivside definatorisk er lig summen af passivside. Samtidig gælder det, at summen af alle sektorets nettofordringserhvervelse er lig nul.

De *finansielle instrumenter* udgøres af:

Monetært guld og særlige trækningsrettigheder udgøres af Danmarks Nationalbanks guldbeholdning og SDR tildelt medlemslande af Den Internationale Valutafond (IMF). Se ordfor-klaring til Nationalbankens balance: Guldbeholdning og Den internationale Valutafond (IMF)

Sedler og mønt samt indskud udgøres af sedler og mønter udstedt af centralbanker, indskud der umiddelbart kan konverteres til kontanter eller overdrages ved check, overførsel eller lignende samt andre indskud.

Værdipapirer undtagen aktier repræsenterer papirer, som normalt er omsættelige og handles på sekundære markeder eller kan føres i modregning i markedet, og som ikke giver ejeren nogen form for ejendomsrettigheder over for den institutionelle enhed, der har udstedt dem. Papirerne omfatter vekslers, obligationer, statsgældsbeviser, indskudsbeviser, omsættelige finansielle derivater og lignende finansielle instrumenter, der normalt handles på de finansielle markeder.

Lån består af de finansielle aktiver, som en kreditor direkte eller gennem en mægler låner en debitor, evt. på basis af et uomsætteligt dokument.

Aktier og andre ejerandelsbeviser repræsenterer en ejendomsret til selskaber. Den type finansielle aktiver giver normalt indehaveren ret til en andel i udbyttet i selskaberne og i disses nettoaktiver i tilfælde af likvidation. Aktier og andre ejerandelsbeviser består af noterede og unoterede aktier, andre ejerandelsbeviser samt andele i investeringsforeninger.

Forsikringstekniske reserver består af:

1) *Husholdningernes nettoformue i livsforsikrings- og pensionsreserver*, som omfatter tekniske hensættelser hos forsikrings selskaber og pensionskasser til at udbetale ydelser.

2) *Præmie- og erstatningsreserver*, som består af præmiereserver, dvs. den del af forsikrings-selskabers opkrævede præmier, der henføres til den efterfølgende regnskabsperiode. Derudover består instrumentet af erstatningsreserver, som udgør forsikrings-selskabernes skøn over de samlede omkostninger til skadeserstatninger vedr. skader indtruffet indtil slutningen af regnskabsperioden, uanset om de er anmeldt eller ej, minus det beløb der allerede er udbetalt vedr. disse forsikringskader.

*Andre forfaldne ikke-betalte mellemværen-*der udgør finansielle fordringer, der opstår som modstykke til finansielle eller ikke-finansielle transaktioner, hvor der er en tidsforskel mellem transaktionen og den modsvarende betaling. Handelskreditter og forudbetalinger er eksempler på andre forfaldne ikke-betalte mellemværender.

Erhvervstabeller

Erhvervstabellerne giver en *funktionel* beskrivelse af økonomien fordelt på 27 erhvervsgrupperingen. For hver erhvervsgruppe præsenteres følgende hovedstørrelser:

Produktionsværdien er værdien af erhvervenes samlede markedsmæssige og ikke-markedsmæssige økonomiske aktivitet.

Bruttoværditilvæksten, BVT, i årets priser beregnes som produktionsværdien minus forbrug i produktionen. Ved at trække andre produktions-skatte, netto fra, får man den indkomst, der tilfalder produktionsfaktorerne som aflønning for den værditilvækst, erhvervet selv har skabt via produktionsprocessen.

Bruttoværditilvæksten i 2000-priser udtrykker den værditilvækst, erhvervene har skabt, når man ser bort fra prisstigninger siden 2000. Udviklingen i tallene tolkes som den mængdemæssige vækst - altså et mål for *økonomisk vækst*.

Aflønning af ansatte omfatter enhver form for udbetalt løn, lønmodtageres og arbejdsgiveres bidrag til sociale ordninger samt værdien af naturalieydelser ("frynsegoder"), der udbetales i Danmark uanset modtagerens nationalitet.

Bruttooverskud af produktionen og blandet indkomst beregnes ved at trække aflønning af ansatte og andre produktions-skatte, netto fra bruttoværditilvæksten. Det er den indkomst, der er til aflønning af selvstændiges arbejde, aflønning af den faste realkapital samt forbrug af fast realkapital. I erhvervet offentlig forvaltning og service er bruttooverskuddet af produktionen lig med forbruget af fast realkapital og nettooverskuddet af produktionen derfor lig nul, da produktionsværdien pr. konvention måles fra omkostningssiden.

Præsterede arbejdstimer beregnes som det samlede antal timer, der rent faktisk udføres af alle beskæftigede (såvel lønmodtagere som selvstændige) i løbet af regnskabsperioden. Det belyser altså indsatsen af arbejdskraft til at frembringe produktionen. Opgørelse af arbejdskraftforbruget målt i præsterede arbejdstimer er et bedre mål for indsatsen af arbejdskraft i produktionen end beskæftigelsen.

Antal beskæftigede beregnes som antal beskæftigede vejet med længden af beskæftigelsesperioden. Det er altså et gennemsnitsmål,

der ikke tager hensyn til, at nogle er deltidsbeskæftigede, og andre har merarbejde.

Lønmodtagere beregnes efter samme principper som den samlede beskæftigelse. Forskellen mellem antal beskæftigede i alt og lønmodtagerne er de selvstændige og de medhjælpende ægtefæller.

Input-output tabel

En input-output tabel giver en detaljeret beskrivelse af samfundets produktionsstruktur og brug af varer og tjenester. Tabellen kan altså opfattes som en yderligere specifikation af nationalregnskabets tre hovedkonti for henholdsvis varer og tjenester, produktion og indkomstdannelse. Flere analyser og en nærmere redegørelse for tabellernes struktur offentliggøres i årspublikationen *Danish Input-Output Tables and Analyses*.

Forbrugsudgift

De private forbrugsudgifter består næsten udelukkende af husholdningernes udgifter til at købe varer og tjenesteydelser til direkte forbrug. De private forbrugsudgifter opdeles i følgende kategorier:

Husholdningers forbrug på dansk område, der dels er vist opdelt i 10 forbrugsgrupper (fødevarer, beklædning osv.), dels er vist med en opdeling efter varighed.

Turistindtægter, dvs. udenlandske turisternes forbrug i Danmark.

Turistudgifter, dvs. danske turisternes forbrug i udlandet. Summen af husholdningers forbrug på dansk område og deres forbrug i udlandet (turistudgifterne) fratrukket turistindtægterne er husholdningernes forbrug i alt.

Foreninger, organisationer mv., fx kulturelle foreninger og andre foreninger, som leverer ydelser til husholdningerne.

De offentlige forbrugsudgifter opdeles i *individuelle* og *kollektive forbrugsudgifter*. Det offentlige udgifter til individuelt forbrug er udgifter til ydelser, der forbruges af enkeltpersoner, fx en lang række ydelser inden for undervisnings- og sundhedsområdet. Kollektive forbrugsudgifter er udgifter til ydelser, der forbruges kollektivt, eksempelvis forsvar og retsvæsen.

Faktisk individuelt forbrug er summen af de private forbrugsudgifter og de offentlige individuelle forbrugsudgifter. Dette beløb viser de samlede udgifter til individuelt forbrug og er upåvirket af eventuelle ændringer i fordelingen af betalingen mellem husholdningerne og det offentlige.

Investeringer

Investeringerne omfatter både faste investeringer og lagerforøgelser.

Faste investeringer er udgifter til varige goder. Varige goder er goder, der erhverves for at blive brugt i produktionsprocessen i mere end et år, fx udgifter til anskaffelse af maskiner og inventar og til opførelse af bygninger. De faste investeringer opgøres både brutto og netto. Forskellen er forbrug af fast realkapital.

Lagerforøgelse er værdien af den mængdemæssige stigning i erhvervenes varebeholdning,

fx forøgelsen af rå- og færdigvarelagre i industrien og i engros- og detailhandel.

Fast realkapital

Fast realkapital opgøres både brutto og netto. Forskellen består i, om man tager hensyn til slid og faldende restlevetid, fordi kapitalgoderne indgår i en produktionsproces. Ved bruttobeholdningen af fast realkapital forstås værdien af alle kapitalgoder opgjort i genanskaffelsespriser for nye kapitalgoder. I faste priser er nettobeholdningen lig bruttobeholdningen minus det akkumulerede forbrug af fast realkapital og afspejler derved, at markedsprisen falder med dalende restlevetid.

Forbrug af fast realkapital i årets priser er et mål for den faste realkapitals fysiske og tekniske værdiforringelse på grund af slid samt teknisk og økonomisk forældelse, da den faste realkapital opgøres i genanskaffelsespriser. Forbrug af fast realkapital adskiller sig fra begrebet afskrivninger i virksomhedsregnskaber. Afskrivninger i virksomhedsregnskaber kan desuden indeholde et element af omvurdering som følge af prisændringer.